http://librev.com/component/content/article/404

Антон Дончев в Европа

Даниела Горчева, 11 Ноември 2008

Една среща с Антон Дончев в Хага

Тридесетина души, включително служителите на посолството, се бяха събрали на 2 ноември в българското посолство в Хага, за да се срещнат с автора на „Време разделно“ Антон Дончев. Поводът – холандският превод на романа, дело на Юлия Квак – Стоилова. Нидерландското издание е осъществено, както сподели преводачката, с активното съдействие и финансова подкрепа на българската държава.

„Това ли е европейският дух на България, нямаше ли други, безспорни произведения за превод?“ – попитаха неколцина в разгорялата се преди срещата интернет-дискусия. Имаше и противоположни мнения, че този превод е положително събитие за имиджа на България в Холандия. Трети заявиха, че романът е безспорен шедьовър и не ги интересува дали е бил използван, за да бъде манипулирано общественото мнение.

Академичната беседа

Академик Антон Дончев закъсня с половин час за срещата с читателите си, тъй като посетил Ротердам с кола на посолството и на връщане попаднал в обичайното за неделя задръстване, но ни благодари, че в почивния си ден сме „*се вдигнали от разни краища на Хага*“ (всъщност публиката беше от различни градове в Холандия, включително и от Ротердам), за да се срещнем с него.

След това ни изнесе 25 минутна беседа, в която ни увери, че „*една книга се превръща в изкуство в този момент, в който читателят отваря книгата и погледът му пада върху страниците й.*“

Както ни обясни писателят: *„Преди това, то си е хартия, с нек’ви знаци отгоре, оставена някъде.“*

Г-н Дончев ни даде и точната рецепта кога литературата става литература:

„Една торба семена – пет, десет хиляди, един милион екземпляра книги – това са семена. Трябва да паднат в читателската нива, трябва да ги огрее слънцето на читателския поглед, е... дай Боже да капнат и няколко сълзи върху книгата и тогава се ражда цвете, тогава се ражда образът, тогава става литература."

„Иначе е едно голямо нищо!" – заяви авторът на „Време разделно" и ни увери, че и неговите срещи *с* нас, и срещите на неговите приятели писатели с читателите*, „*това е среща на съавторите*":*

„На тия срещи се вижда понякога как хората са видели съвършено други неща! Как всеки е видял в Елица или в някоя друга съпругата си (слава, Богу, че си обича жената човекът!), друг е видял комшийката си, трети е видял някаква жена, която може да е срещнал някъде на театър"...

Авторът ни погледна благосклонно и продължи:

„Последният проблем е как да привлечем съавторите. Тези млади хора, тия великолепни и красиви млади хора! Виждам една девическа гимназия в Гърция, да ме извинят нашите съседи, обаче от една девическа гимназия в град София или в Търново, или в Силистра особено и в Добрич излизат средно 10 пъти повечекрасиви момичета и момчета, отколкото в Гърция. Мен ми е неудобно да ги говоря тия неща, защото последното нещо, което искам е българите да почнат да повтарят: „ние сме най-най, ние сме по-по, ние сме."*…*

На публиката едва ли й стана ясно за какви девически гимназии говори писателят и как от тия девически гимназии излизат и момичета, и момчета, но пък беше интересно да се слуша тази академична реч, поднесена със самочувствието на известен Алеков герой и гарнирана с „простонароден" тип хумор ала Тодор Живков.

В крайна сметка, не всеки ден на човек му се отдава възможност да слуша на живо разсъжденията на автора на „най-големия български шедьовър", който ни увери и в следната истина:

„Истината е, че нашият народ, благодарение на изключително тежката си съдба, е генерирал такива гени, които дават възможност на хората, които сега се раждат в България да свършат невероятни неща! Ние имаме 17 на сто тракийска кръв, 19-20 % гени на други

народи, на други нации, ... които един ги изкарва 200, друг ги изкарва 150...“

Така и не разбрахме кой и кога измери с точност процентите в българската кръв и точно това ли е уникалното българско: че съдържаме гени на 150 или 200 „други народи и нации“, но нямаше време да попитаме, защото дойде ред на препоръките към живеещите в Холандия българи с какво да се гордеят и как да го показват на холандците, „за да ги направим по-богати, да ги направим по-щастливи, да им отворим сърцата...“, защото те си нямат „нашите великолепни художници, нашите книги, нашите шевици, нашите манастири“.

След прочувствено прочетен откъс от романа „Време разделно“ бе дадена възможност да зададем въпроси на писателя-академик.

„Как беше посрещната книгата от холандската публика?“, попита г-н Йордан Първанов от посолството. Писателят чистосърдечно си призна, че досега е имало една-единствена реакция от холандска страна и както той се изрази: „и се видя, че холандците ги боли мазолът на левия крак, на най–малкия пръст“. Според него холандците си имат техни си проблеми и „тая холандка“ ги търсела в неговата книга.

Ставаше дума за публикуваната на 1 ноември в един от големите холандски вестници – „Трау“ статия на журналистката Хелен Койман, приятел на България и автор на книга за нашата страна. В статията се подчертава, че българското посолство субсидира представянето на националистическа книга в Амстердам, цитирано е и мнението на белгийския българист професор Раймонд Детре, който напомня, че книгата защитава изключително тенденциозна гледна точка върху историята и че е отказал да присъства на представянето на книгата с думите: „Мога да посоча десетки достойни за превод литературни произведения, в които България е представена като съвременна европейска страна, а не като страна на хора, страдащи от исторически комплекси. За мен – казва проф. Детре – преводът на нидерландски точно на тази книга е необясним избор“.

Отидох на срещата с намерение да задам няколко въпроса на академик Дончев. След 30-минутното закъснение и последвалата половинчасова реч, ми стана ясно, че време за дискусия не е предвидено. Модератор на срещата нямаше, за разлика от предишната вечер, но тя беше за холандци. Тази сбирка беше домашна – за българи, а това означава и друг код на поведение.

Някъде след третата поредна беседа (защото отговорът на всеки въпрос, зададен от публиката се превръщаше неизменно в лекция), успях да задам въпрос на г-н Дончев. Интересуваше ме дали писателят оправдава насилственото преименуване на българските мюсюлмани в периода 1964-1972, дали книгата му е поръчкова и изпитва ли угризения, че е била използвана за създаване на антитурски настроения в разгара на насилствената асимилация през 80-те години.

Непоръчана поръчка

Угризения академик Дончев нямаше, но насилието не оправдавал в никакъв случай. В разговора, който проведохме след срещата академик Дончев ми разказа, че поръчката на СБП през 1963 година не била отправена към него, а към Стефан Дичев, който категорично отказал да пише този роман. След това СБП се обърнал към Андрей Гуляшки, който също отказал. Питали и други, никой не щял.

„На мен не са ми давали поръчка – увери ме Антон Дончев, – аз реших да я напиша тази книга, след като и Стефан Дичев, и Андрей Гуляшки отказаха, тогава бях още неизвестен автор. И ми дадоха само 75 лева командировъчни и аз обиколих Родопите с тия пари за 15 дни. Никога преди не бях ходил преди там“.

Академикът заяви, че търси диалог с читателите си и аз се опитах да отговоря на очакванията му. Напомних, че тъй като в Османската империя християните плащат многократно по-високи данъци от мюсюлманите, много от тогавашните християни (и не само българи) са приели исляма по чисто икономически причини. Това обаче не било насърчавано от Високата порта, защото й обърквало данъчната политика. Всъщност, ако направим една свободна аналогия, все едно след два века някой да твърди, че един милион българи – членове на Комунистическата партия са станали такива след жестоки изтезания. Опитах се също да напомня на г-н Дончев нещо, което той прекрасно знае – че летописът, на който се позовава, е създаден през 19 век с патриотични намерения, защото 19 век е век на националноосвободителни борби (и то не само в Османската империя) и такива литературни мистификации не са били изключения.

Историческите аргументи академик Дончев оборваше с думите: „Да, ама в народните песни защо се пее за...“ На отговора, че в народните песни се пее и за големия балкански юнак Крали Марко, в действителност покорен васал на султана, господин Дончев възрази:

„Ами, ето виждате ли каква огромна психологическа нужда е имал нашият народ?“

Дискусия?

Всъщност това, че си позволих да задавам неудобни въпроси, бе прието от част от публиката не като нормална реакция на журналист, а като агресивно поведение на поканен в чужда къща гост. Очевидно в българските среди опитът за дискусия все още се приема като опит за скандал, а не като сблъсък на гледни точки. Въпреки че е обявено, че ще има дискусия, никой не очаква от теб да спориш, това е невъзпитано. Ти си там, за да ръкопляскаш.

Е, особено ентусиазирани аплодисменти нямаше. Опасявам се, че с приказките си академикът успя да разочарова дори част от искрените си почитатели.

След срещата имаше иронични сравнения на Антон Дончев с Пенчо Кубадински, имаше и коментари, че реториката на академика клони към тази на „Атака“. Едно младо момиче забеляза, че тезите на писателя непрекъснато се изключвали взаимно, друг младеж каза, че се е хванал за главата след целия тюрлю-гювеч от баналности, пропагандни националистически клишета, от които вее на национални комплекси, писателски откровения и поучения.

Все пак хората, които бяха възмутени от изказването на Антон Дончев, бяха по-малката част от публиката. Повечето присъстващи запазиха неутралитет, не се разбра изобщо какво мислят. Имаше и хора, които негодуваха по време на краткия ми сблъсък с писателя, а после ме стрелкаха неодобрително с поглед. Дали защото не одобряваха сблъсъците по принцип (в крайна сметка хората очевидно се бяха нагласили за поредното светско събитие, а не за спорове за национализма), дали защото не обичат някой да разбутва клишетата, насадени в главите им, дали защото подкрепяха идеите на писателя, не се разбра, тъй като никой от тях не изказа възраженията си открито.

Романът „Време разделно“ – достойна за превод на 33 езика книга?

За съжаление не остана време да попитам автора това ли са достойните българи – героите във „Време разделно“.

Българите в романа са описани като страхливци и като стадо овце. Те никога не посмяват да влязат в бой с хората на Караибрахим, не се

сражават за вярата си и за достойнството си, защото се страхуват да пролеят кръв и изпускат всички моменти да премерят сили с враговете си. Оставят се да ги изловят като пилци на сватбата на Манол, не се бият, дори когато спахиите отвеждат техните сестри, дъщери, годеници и любими пред очите им. А са пет пъти повече, както нееднократно се подчертава от автора.

Всъщност българите са описани или като страхливци или като фанатици.

Силните характери в тази книга са Манол – образ на фанатика-християнин, и Караибрахим – образ на фанатика-мюсюлманин. Това са героите, обрисувани от автора с безспорно възхищение пред силата на характера им.

Манол не изпитва терзания, че ходжите щели да се гаврят с малкия му син Мирчо: да се гаврят, той вяра брани. Нищо не му трепва, че Караибрахим ще се гаври с Елица (годеницата на сина му Момчил, за която Манол се жени).

Хич не се трогва, че живи ще дерат, ще пекат и ще побиват на кол старците – да ги побиват, Манол вяра брани.

Та ето с тази книга показахме лицето на България пред света (цели 33 превода, хвали се дори сайтът на Министерството на външните работи) и именно с тази книга кандидатстваме за Нобелова награда за мир, защитавайки... фанатизма като морална позиция.

Не мога да ги разбера и опълченците на „българщината“, тези велики патриоти, които настояват, че сме деца на изнасилени българки и потомци на роби, търпели безропотно цели пет века тежко робство, а не на земеделци със своя земя и кооперации, на занаятчии със свои еснафи, на търговци с кантори и в най-отдалечените градове на голямата империя, на хора, които са имали свои църкви и училища, издавали свои вестници и списания, пращали децата си в чужбина да учат, и на хора, вдигали въстания през всички векове от завладяването на България до освобождението й. Има нещо наистина патологично в тая „патриотическа“ нагласа.

И за да се върна на „Време разделно“ – ако прочете романа, внимателният читател ще забележи, че най-високо в скалата на човешките ценности стоят не християнските ценности и милостта към ближния, а отмъщението. Око за око, зъб за зъб. Впрочем и тук имаме „манджа с грозде“, както споменава (но във връзка с историческите

източници, използвани от Антон Дончев) Благовеста Касабова в своя анализ на романа „Прочетено наново“ , публикуван в ЛитерНет:http://liternet.bg/publish17/b_kasabova/a_donchev.htm

Та ето и „манджата с грозде“, забъркана от автора, претендиращ, че описва хем горди българи, хем ревностни християни. От една страна – „гордите българи“ избират странно пасивна позиция, отказ от битка, за да не стане „кръвнина“, избор на мъченическата смърт (например, Манол неколкократно отказва – и на Сюлейман ага, и на Севда да го освободят, за да поведе хората в битка. Не, остава в обора на конака, унизително вързан, за да посрещне мъченическата смърт), от друга „ревностните християни“ проявяват неразбираема за един истински християнин отмъстителност – преди да го убият, Манол успява да убие по особено мъчителен начин дебелия ходжа. Убийството е предварително планирано, макар и предвидено за Караибрахим. Венецианецът пък започва да се издига в авторовите очи като истински мъж едва когато взема решение да отмъсти (преди това е обрисуван с презрение като мекушав френски благородник, приел исляма от страх пред мъчителната смърт). За да осъществи убийството на Караибрахим, Венецианецът се съгласява да одере жив дядо Кральо и го прави хладнокръвно и лаконично. Веднага след одирането на стареца, споделя:

„И като вдигнах глава, видях Елица. Отново можех да й се радвам.“

Повтарям, това става буквално след като току-що е одрал дядо Кральо. След това неразбираемо за нормалния човешки ум действие, Венецианецът никога не изпитва ни сянка от терзания или кошмари. Има едно-единствено съжаление: „напразно одрах стареца“ и то е казано по повод неосъщественото убийство на Караибрахим. Мирчо пък отрязва главата на брат си Момчил с една-единствена цел – да вкара нож в конака, за да убие Караибрахим. Християнско, наистина.

Изобщо – достойна за превод на 33 езика книга (всичките до един платени от българските данъкоплатци), за да може англичани, холандци, французи и т.н. да си изградят „вярна“ представа за българите.

Даниела Горчева е българска авторка и публицистка. От 1990 г. живее в Холандия. Издател и редактор на "Диалог" - списание за политика, култура, история, замислено като мост между две култури; излиза от декември 2003 (10 книжки годишно). Списанието се разпространява на абонаментен принцип и е ориентирано най-вече към българите в Холандия и Белгия, но се получава и от българи в почти всички европейски страни, а също така - в САЩ и в Канада.